

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2025/2026-24)

DÜNYA ENGELLİLER GÜNÜ 3 ARALIK (2025)

İşlevsellik, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılması (ICF) yeti kaybını işlev bozukluğu, aktivite ve katılım kısıtlamalarından oluşan bir şemsiye terim olarak tanımlamaktadır. ICF, yeti kaybını kişinin bir özelliği olarak gören tıbbi model ile yeti kaybını tamamen sosyal olarak ortaya çıkan bir sorun olarak gören sosyal modelin bir birleşimi olan biyopsikososyal model üzerine kurmuştur. ICF'de yeti yitimi ve işlevsellik, sağlık koşulları (hastalıklar, bozukluklar ve yaralanmalar) ile bağlamsal faktörler (çevresel ve bireysel faktörler) arasındaki etkileşimlerin sonuçları olarak görülmektedir. Çevresel faktörler bireyin yaşadığı ve hayatını sürdürdüğü fiziksel, sosyal ve tutumsal ortamı oluşturan dış unsurlardır. Mimari özellikler, yasal ve sosyal yapılar, iklim ve arazi yapısı gibi fiziksel faktörler çevresel faktörlere örneklerdir. Bireysel faktörler ise cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, deneyimler, kişinin karakteri gibi iç unsurlardır.¹

Tahminlere göre dünyada 1,3 milyar insan ciddi yeti kaybıyla yaşamaktadır. Yani dünya üzerindeki her 6 kişiden 1'i ciddi yeti kaybıyla hayatını sürdürmektedir.² İnsan yaşamının uzaması ve kronik sağlık sorunlarının küresel artışı ile hastalık salgınları, doğa kaynaklı afetler ve çatışmalar gibi sağlık acil durumlarından dolayı yeti yitimine sahip bireylerin sayısı önemli ölçüde artmaya devam etmektedir.³ Yeti kaybı olan bireylerin olmayanlara göre daha fazla karşılaştıkları sağlıkla ilişkili durumlar aşağıda sıralanmıştır:⁴

- Sağlıkta eşitsizlikler
- Hakkaniyet temelli sorunlar
- Yoksulluk
- Kötü sağlık koşulları
- Aktivite kısıtlılığı
- Erken ölüm
- Eşlik eden hastalıklarda artış
- Sağlık hizmetlerine erişememe
- Ulaşım olanaklarına erişememe
- Damgalanma, ayrımcılık, eğitim olanaklarından dışlanma, çalışma olanaklarına erişememe gibi eşitsizliklerle karşılaşma.

Yeti kaybı yaşayan bireylerin %80'inin yoksul ülkelerde yaşadığı belirtilmektedir.⁴ Yeti yitimi olan bireylerin istihdama katılımları daha düşük olup işsiz kalma ihtimalleri de daha yüksektir. İşe sahip olduklarında da genellikle yeti yitimi olmayan bireylerden daha az kazanmaktadırlar. Yeti yitimi olan bireyler ve aileleri, olmayan insanlarla aynı yaşam standardına ulaşmak için ekstra maliyetlere katlanmak zorundadır.³

Yeti yitimi olan bireylerin sağlık durumları olmayan kişilere göre genellikle daha kötüdür ve ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerine ulaşmada daha fazla zorluk yaşarlar. Bu zorluklara sebep olan ana engeller ekonomik koşullar, ulaşım sorunları, sağlık personelinin ön yargıları, bilgi eksiklikleri ve hastaların

¹ World Health Organization. (2002). *Towards a common language for functioning, disability and health: ICF: The International Classification of Functioning, Disability and Health*. World Health Organization. Erişim adresi: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/classification/icf/icfbeginnersguide.pdf?sfvrsn=e6ad63d3_4&download=true Erişim Tarihi: 24.11.2025.

² [Internet] <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> Erişim Tarihi: 24.11.2025.

³ World Health Organization, & The World Bank. (2011). *World report on disability*. World Health Organization. Erişim adresi: <https://www.who.int/teams/noncommunicable-diseases/sensory-functions-disability-and-rehabilitation/world-report-on-disability> Erişim tarihi: 24.11.2025.

⁴ Aslan D. (2024) Küresel Sağlık. Hipokrat Yayınevi, Ankara.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2025/2026-24)

geçmişte yaşadığı olumsuz deneyimlerdir.³ Yeti kaybı olan bireylerde olmayanlara göre diyabet, astım, obezite, felç, depresyon gibi hastalıklara yakalanma riski iki kat daha fazladır. Yine, yeti kaybı olan bireylerin bir kısmı, olmayanlara göre 20 yıla kadar daha erken hayatını kaybetmektedir.⁵

Dünya Sağlık Örgütü, yeti kaybı olan bireylerin sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanmasını sağlamak için birtakım amaçlar belirlemiştir. Bu amaçlar:⁶

- Etkili sağlık hizmetlerine eşit erişime sahip olmak,
- Sağlıkla ilgili acil durumlara hazırlık ve müdahalelere dahil edilmek,
- En yüksek sağlık standardına ulaşmak için sektörler arası halk sağlığı müdahalelerine erişebilmektir.

Yeti kaybı olan çocukların olmayan yaşlılarına göre okula başlama ve okulu bitirme olasılıkları daha düşüktür. Okullardaki merdivenler, tuvaletler ve uygunsuz oturma düzenleri onların okul hayatına katılımını kısıtlayabilmektedir. Ayrıca, yeti kaybı olan bireylerin temel iletişim araçlarına (telefon, TV, internet) erişimi de kısıtlıdır.³

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1992 yılında, 47/3 sayılı kararı ile 3 Aralık günü, yeti kaybı olan bireylerin haklarının ve refahının korunması, kalkınmasının desteklenmesi; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatın her alanında yeti kaybı olan bireylerin durumuna dikkat çekmek ve farkındalık oluşturmak amacıyla, Uluslararası Engelliler Günü olarak ilan edilmiştir.⁷

Uluslararası Engelliler Günü'nün 2025 yılı teması **“Yeti yitimi olan bireylerin dahil edildiği toplumları teşvik ederek sosyal ilerlemeyi geliştirmek”** olarak belirlenmiştir. Tüm bölgelerde yeti kaybı olan bireyler ve hane halklarının, sosyal kalkınma hedeflerine ulaşmada zorluklarla ve engellerle karşı karşıya olduğu vurgulanmaktadır. Tema, yeti kaybı olan bireylerin sosyal kalkınmanın hem öznesi hem de yararlanıcısı olarak dahil edilmesinin önemine odaklanarak, temelde aşağıdaki hedeflere ulaşılmasını amaçlamaktadır:⁸

- Yeti kaybı olan bireylerin sosyal, ekonomik, kültürel ve politik yaşamın her alanına dahil edilmesi bir zorunluluk olarak belirtilmiştir.
- Sosyal kalkınmanın üç temel ögesi olan yoksulluğun ortadan kaldırılması, tam ve üretken iş hayatının ve herkes için insana yakışır işlerin teşviki ile toplumsal bütünleşme birbiriyle ilişkili ve birbirini destekleyen unsurlardır. Bu unsurların eş zamanlı olarak gerçekleştirilebilmeleri için elverişli bir ortam oluşturulması gerekmektedir.
- Dünya liderlerinin daha adil, kapsayıcı, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir dünya inşa etme kararlılığına dayanarak toplumsal kalkınmada ilerlemenin toplumun tüm kesimlerinin katılımına bağlı olduğu vurgulanmaktadır.

8

⁵ [Internet] <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health> Erişim Tarihi: 24.11.2025.

⁶ [Internet] https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_3 Erişim Tarihi: 24.11.2025.

⁷ [Internet] <https://www.un.org/en/observances/day-of-persons-with-disabilities/background> Erişim Tarihi: 24.11.2025.

⁸ [Internet] <https://www.un.org/en/observances/day-of-persons-with-disabilities> Erişim Tarihi: 24.11.2025.